

Едвард Јукић

НЕОБЈАВЉЕНИ РУКОПИС

Године 1980. служио сам војни рок у Љубљани, у касарни која се звала, наравно, „Маршал Тито”. Те јесени, после кратке и могло би се рећи збрзане обуке, већ сам радио у гарнизонској библиотеци. Имао сам обиље слободног времена, празних папира и писаћу машину на располагању. Остале старе куке из моје, јулске, генерације углавном су пичиле фудбал. Момци су преко зелених војничких гаћа навлачили плаве спортске, и ознојаних гузица јурцали за лоптом. Веш смо мењали једном недељно када смо се и туширали. Могао сам евентуално са осталим џомбама да играм карте или преко жице бежим у град, али сам уместо тога одлучио да се окушам као писац. Чинило ми се да имам неке шансе. Ритам мојих мисли следио је споро добовање по писаћој машини, или је можда било обрнуто. Нисам си-гуран. У сваком случају, одлучио сам да куцам свим прстима, овладам дактилографским занатом, и како сам у овој вештини напредовао, тако је роман који сам замислио добијао све озбиљније контуре.

Покушао сам уствари да спојим две приче. Једну, већ виђену али универзалну, о разводњавању сопствене породичне крви, где бих ја био главни јунак, и другу, мени такође блиску, о суђењу мом професору, тада се то још звало српскохрватског језика, због национализма. Ова друга тема заснивала се на истинитом догађају док је прва служила само да замаскира причу о монтираном политичком процесу против човека који је и у зборници и у учионици, веома суптилно, критиковао режим. И председника државе. Морам да вас подсетим да је Тито преминуо свега неколико месеци пре моје одлуке да се литерарно окушам. Судбина мог професора, који је био осуђен на шест месеци затвора, такође је требало да ме опомиње да се не хватам теме којој нисам дорастао, али био сам млад.

У то време у моди су били писци нове српске приповетке. Странице су им просто биле натопљене минцофер софтом, препуне туцачких радњи и олињалих старозлобина, који не би ни богу узајмили тамјана за опело сопственог оца. Увек би се нашао неки Цифроније Фурда, Васиљ Кривча или Жира Грга који би каквој масногузој забркљачио руку међу длакаве бутине, а сифилистична Каја Баточинка или Шоја Пиварка прождирале би мушке уштве као свиња жир. Какав Андрић, ово је била права литература! Сваких петнаестак година појави се нека генерација која се назове или нова или млада, а тада су ти који су, за разлику од старих, глаголали о задаху сукурине, ругобним бескорениковићима, растуркућама и прцдевојкама били Видосави, Драгослави, Милисави и Мирослави. Презимена знате. Давид Албахари тек се помињао у предговорима неких антологија савремене прозе као клинац који обећава.

Плашећи се да ми рукопис не дође у погрешне руке, нарочито они делови који говоре о скандалу изазваном увођењем мађарског одељења у нашу школу, сва поглавља писао сам у три примерка. Мој професор је, на име, имао неколико отровних опаски на ову исхитрену одлуку школских власти, што је оквалификовано као чин против братства и јединства, и ја сам, стога, прву копију рукописа, чим бих завршио поглавље, слао поштом кући, а оригинал и другу копију сам крио по фиокама. Негде у фебруару наредне године стигао сам скоро до краја. Имао сам преко три стотине густо куцаних страница, оно што дактилографкиње зову „без прореда” и ближио сам се финалу суђења што је дело бојило све суморнијим тоновима. Тада су ме ухватили.

Претпостављам да ме је откуцао неко од завидљивих момака којима је сметало што више не спавам заједно са осталима. Као што све у војсци има своје име, тако се и заједничка просторија са креветима зове спаваона. Оуглао сам био већ на оне узалудне типове који су ми се обраћали са „гене”, „геро” или „Брко”, била нас је брка пуна касарна, нису ми сметали када сатима врте око кажипрста кључ од војничке касете везан дугачком пертлом или зачешљавају оно мало косе буљећи у малена цепна огладала која су била обавезан лични хигијенски прибор. Навикао сам и да једном недељно, пре ношења кошуље на прање, поскидам са ње сву догмад и да их ушијем када добијем чисту. Могу рећи да сам све подносио добро – осим хладноће. Зато сам се преселио у библиотеку. Спојивши три фотеље, у топлој канцеларији добио сам, додуше неудобан, али у сваком случају кревет и могућност да током ноћи устајем и пишем када ми се прохте. Потпуно сам умакао контроли и то ме је коштало.

Испитивала су ме три официра безбедности којима је у руке дошао само део, неколико поглавља, једног од два примерка рукописа. Трећи је, као што сам већ рекао, био на сигурном. Најзадртији, али и најограниченији, био је потпоручник – не сећам му се презимена – који је, сада претпостављам, покушавао да се искаже пред вишим официрима. Тада нисам претпостављао ништа, толико сам био уплашен. Морао сам да одговарам који су ми ти Јордан Шибани, Јеја Горки, Евстатије, Гачпан, Јогњен. Срећом, иследници се нису задржали на поглављу у којем главни јунак улази у један клуб, препун курајбера и кибицера, где на зиду, као уосталом и у свим јавним просторијама у граду, виси фотографија. Поприлично иронично говорио сам о челично сивим очима, топлим и благим, како стрељају погледом све присутне. И док се ревносни потпоручник хватао за небитне дета-

ље из породичне историје главнога јунака који је славио све од Божића, преко Рождества Господа нашега Исуса Христа до светога Мрате, остала два официра, а пре свега мајор, који је ту био главни, поприлично су се досађивали. Требало је читати скрибомански одштампане стране о светом Илији Громовнику, који се у златним кочијама са осам белих коња тутњехи вози преко наоблаченог неба, и Огњеној Марији, сестри његовој, која муњама пали. Безбедњаци су се ухватили за ту верску причу, што је за мене могло да буде и добро. Боље у сваком случају него да су намирисали неке политичке или националистичке мотиве. Мада, никакво писање, а камоли религиозност, није пожељно у војсци. Пет пута ишао сам на саслушавање. Чињеница је да сви војници причају о скраћењу војног рока, само сам ја страховао од продужења. Затвор ми је изгледао сасвим изванредан. И онда, када сам шести пут дошао на саслушање, моји иследници се нису појавили. Чекао сам их један сат. Било им је ваљда доста мојих филозофских мисли о животу који је рпа смрада, зноја, прчевине и крви, у ком се само ждере, сере, чмава и прндачи женскиње. Имали су ваљда важнија посла. Одједи збивања на Косову стизали су и до Љубљане.

По повратку кући, рукопис сам сакрио међу старе новине. Никоме нисам помињао безбедњаке. Тек после пар година, узалудно покушавајући да се запослим, искористио сам слободно време и завршио роман. Била је то сочна стварносна проза о људском пропадању које није увек потпуно већ оставља иза себе ствари, вавек до суза ништавне. Знао сам да никада нећу наћи издавача али било ми је мило што сам рукопис коначно одложио.

А онда се све одједном тако нагло променило. Оно што је код мене било само у назнакама, у говорима нових политичара постало је експлицитно. У братство и јединство нико се више није заклињао. Ни у Тита. Одједном ми је мој роман изгледао као пуко парафразирање бомбастих новинских наслова. Поново сам сео за машину и следећи ритам мисли скратио књигу на 270 страна. Овог пута са највећим проредом. Морао сам да се одужим свом професору који је, после дуге и исцрпљујуће истраге, осуђен зато што је у неидентификованом друштву и у неидентификовано време изјавио како су братство и јединство велика нужда наших народа. Сада тражим издавача. Одбијају ме. Кажу да је стил застарео и да никога данас не интересује период самоуправног социјализма. Што ме више одбијају, све ми је јасније да у том времену општег политичког лицемерја, којег се сви одричу, леже корени трагичног распада наше земље и неког новог лицемерја у којем живимо. О томе ћу написати следећу књигу.